

Hillegom positief gezond!

Jacobine Glasbergen/Annika Meekel

Versie: 0.4

VOORWOORD

“Denk bij gezondheid aan alle beleidsterreinen en op alle beleidsterreinen aan gezondheid”.

Citaat Barend Middelkoop, hoogleraar Public Health LUMC

En dat is waar het om gaat als we over het lokale gezondheidsbeleid spreken. We kunnen gezondheid niet zien als een op zichzelf staand gegeven. Bij alles waar we mee bezig zijn binnen de gemeente, moeten we ons afvragen of en op welke manier het bij kan dragen aan de gezondheid van onze inwoners. Of het nu gaat om het inrichten van de openbare ruimte, het aanleggen van een weg, het uitvoering geven aan het sport- en beweegbeleid of het inrichten van schuldhulpverlening, er is steeds een link met gezondheid.

Het model ‘positieve gezondheid’ van Machteld Huber kan ons daarbij helpen. Het leert ons breed naar gezondheid te kijken. Gezondheid is niet langer het afwezig zijn van ziekte maar, kort samengevat, het vermogen om te kunnen omgaan met fysieke en mentale tegenslag. Door aan te haken bij de 6 pijlers van het model ‘positieve gezondheid’, kunnen we goed beoordelen wat voor de inwoners individueel of voor de gemeente Hillegom in zijn totaliteit wenselijke stappen zijn om de gezondheid te bevorderen. De focus gaat de komende tijd liggen op de leefstijl van inwoners, met daarin nadrukkelijk aandacht voor de (veer)kracht van de individuele bewoner en zijn of haar sociale en leefomgeving.

Deze beleidsnota ‘Hillegom positief gezond’ is tot stand gekomen met medewerking van vele partijen. Inwoners, maatschappelijke organisaties, GGD, sportverenigingen et cetera, ze hebben allemaal, wederom, enthousiast hun inbreng geleverd. De komende periode willen we met hen in contact blijven om zo bij te kunnen sturen als dat nodig is. Vanaf deze plek wil ik hen bedanken voor hun enthousiasme en betrokkenheid. Ik hoop dat deze blijvend is en dat daardoor Hillegom steeds ‘positiever gezond’ wordt.

Namens het college van burgemeester en wethouders,

Fred van Trigt

wethouder gezondheid

Inhoudsopgave

1	LEESWIJZER	6
2	INLEIDING	7
3	TERUGBLIK	8
3.1	STARTNOTA	8
3.1.1	KADERS	8
3.1.2	MAATSCHAPPELIJK BELANG VAN GEZONDHEID	8
3.1.3	LANDELIJKE TRENDS EN ONTWIKKELINGEN	9
3.1.4	REGIONALE ONTWIKKELINGEN	10
3.1.5	UITGANGSPUNTEN	10
3.2	PARTICIPATIETRAJECT	11
3.2.1	POLITIEK	11
3.2.2	MAATSCHAPPELIJK MIDDENVELD	11
3.2.3	INWONERS VAN HILLEGOM	11
3.2.4	EVALUATIE	11
4	VISIE EN AMBITIE	13
4.1	VERBINDEN	13
4.2	PREVENTIE	14
4.3	LEEFSTIJL	14
5	DOELSTELLING EN SPEERPUNTEN	15
5.1	VERMINDEREN VAN GEZONDHEIDSACHTERSTANDEN	15
5.2	ROKEN	15
5.3	ALCOHOL EN DRUGS	16
5.4	BEWEGEN	17
5.5	VERDERE UITWERKING VAN "POSITIEVE GEZONDHEID"	18
5.5.1	LEEFSTIJL	18
5.5.2	SOCIALE CONTACTEN	18
6	HOE NU VERDER?	20
7	FINANCIËN	21
8	BIJLAGE 1 INFOGRAPHIC	23

1. Leeswijzer

In deze beleidsnota Volksgezondheid wordt in de inleiding weergegeven hoe het proces is geweest om te komen tot deze nota en welke informatie de basis heeft gevormd. De speerpunten komen daarna kort aan bod.

Hoofdstuk 3 gaat verder in op de voorverkenning en hierin worden de startnota, de kaders, het maatschappelijk belang van gezondheid, landelijke en regionale trends en ontwikkelingen benoemd. Vervolgens worden de uitgangspunten uit de startnota nog eens weergegeven. Om inzicht te geven in het participatietraject, wordt hier ook een paragraaf aan gewijd.

De visie en ambitie worden in hoofdstuk 4 omschreven, waarbij verbinden, preventie en leefstijl centraal staan.

De speerpunten en doelstellingen in hoofdstuk 5 en 6 geven de richting aan voor de uitvoering van het gezondheidsbeleid de komende vier jaar. In hoofdstuk 7 is te lezen hoe dit in een uitvoeringsprogramma wordt vormgegeven.

Tot slot gaat hoofdstuk 8 in op de financiën.

2. Inleiding

Hillegom Positief Gezond! Dat is wat gemeente Hillegom voor ogen heeft bij de uitvoering van het gezondheidsbeleid in de komende beleidsperiode. Deze beleidsnota geeft kaders voor het uiteindelijke uitvoeringsplan en is het resultaat van een aantal stappen. Als eerste stap is de startnota opgesteld waarin de kaders van het gezondheidsbeleid zijn beschreven en de doelen zijn bepaald. Ook is hierin beschreven hoe deze doelen bereikt kunnen worden. De startnota is besproken met verschillende professionals in het gezondheids- en welzijnsveld. Op deze manier is een oriëntatie gedaan naar de mogelijkheden binnen het gezondheidsbeleid in Hillegom en is de visie en ambitie tot stand gekomen.

Op basis van de gezondheidsmonitor volwassenen en ouderen 2016 van de GGD Hollands Midden en de ervaringen van inwoners van Hillegom en professionals in het maatschappelijk middenveld is er een evaluatie uitgevoerd en uitgewerkt in "Evaluatie gezondheidsbeleid Hillegom 2013-2016, situatie 2017". Uit deze ervaringen zijn mogelijke speerpunten geformuleerd die aan deze groep zijn voorgelegd en met hen zijn besproken.

Deze voorverkenning heeft geleid tot de volgende speerpunten:

- Verminderen van gezondheidsachterstanden;
- Roken;
- Alcohol en drugs;
- Bewegen;
- Verdere uitwerking van "positieve gezondheid".

De komende beleidsperiode zullen deze speerpunten de rode draad vormen in het uitvoeringsprogramma.

3. Terugblik

3.1 STARTNOTA

Voorafgaand aan deze beleidsnota is er een startnota opgesteld. In deze startnota is ingegaan op de kaders, het maatschappelijk belang en de trends en ontwikkelingen van het gezondheidsbeleid. Ook zijn er uitgangspunten genoemd in de startnota, die hieronder nog eens worden benoemd.

3.1.1 KADERS

Het wettelijke kader voor het gemeentelijke gezondheidsbeleid is de Wet publieke gezondheid (Wpg). De Gemeenschappelijke Gezondheidsdienst (GGD), onderdeel van de Regionale Dienst Openbare Gezondheidszorg Hollands Midden (RDOG HM), heeft een belangrijke rol bij het uitvoeren van de taken uit de Wpg. Dit is wettelijk bepaald. Het lokale beleid heeft ook raakvlakken met andere wetten, zoals de Wet maatschappelijke ondersteuning (Wmo), de Jeugdwet, de Participatiewet en de (nieuwe) Omgevingswet.

Preventie

Steeds meer wordt er landelijk ingezet op een verschuiving van specialistische zorg naar nuldelijns en eerstelijns gezondheidszorg. De focus ligt op preventie. Sinds de decentralisaties in 2015 ligt de verantwoordelijkheid van de uitvoering van de Wmo, Participatiewet en de Jeugdwet bij de gemeente. Dit geeft de mogelijkheid om, meer dan voorheen, verbindingen te leggen tussen diverse beleidsterreinen en partners in de uitvoering. Meer samenwerking van gemeente en GGD met onder andere zorgverzekeraars (Zorg en Zekerheid), maatschappelijke dienstverleners (zoals Kwadraad, Welzijnskompas en Welzijnswartier, HOZO, MEE), jeugdzorg (via het CJG), ISD Bollenstreek en (sport)verenigingen bevordert integraal werken.

Verder zijn er kaders gegeven door het coalitieakkoord Hillegom 2014-2018. Ook hierin worden de uitgangspunten van participatie en preventie onderschreven.

3.1.2 MAATSCHAPPELIJK BELANG VAN GEZONDHEID

Onze maatschappij is altijd in beweging. De laatste jaren vindt er een verschuiving plaats naar de zogenaamde participatiemaatschappij. Het rijks- en gemeentebestuur is erop gericht mensen zo zelfstandig, zoveel en zo lang als mogelijk actief mee te laten doen in de samenleving.

Deze tendens komt ook terug in de visie op gezondheid. De oude definitie van gezondheid: 'het ontbreken van ziekte' is losgelaten. Hiervoor is het begrip 'positieve gezondheid' in de plaats gekomen. Hierbij wordt uitgegaan van de mogelijkheden die mensen ondanks ziekte en aandoeningen hebben en er wordt gekeken naar de mens als geheel: 'het vermogen dat iemand heeft om zich aan te passen en zelf regie te hebben in het licht van fysieke, emotionele en sociale uitdagingen van het leven'. Met andere woorden: we gaan uit van wat iemand *kán* en niet van wat iemand heeft. Een positieve en brede benadering van gezondheid. Positieve gezondheid is al geïntroduceerd in het rijksbeleid en het regionale beleid van RDOG Hollands Midden. In de Bollenstreek is dit in 2015 en 2016 ingevoerd en wordt er vanuit dit perspectief gewerkt door middel van de Transformatieagenda Wmo 2017-2018.

Voor het gezondheidsbeleid betekent dit dat er wordt uitgegaan van de eigen kracht en de zelfredzaamheid van de inwoners van Hillegom. Gezondheid wordt gezien als doel én als middel om andere doelen, zoals participatie en zelfontplooiing, te bereiken. Tegelijkertijd kunnen participatie en zelfontplooiing bijdragen aan positieve gezondheid. Daarnaast wordt er een aanzet gedaan om breed (integraal) te kijken naar een samenhangend aanbod van ondersteuning op de pijlers van positieve gezondheid.

3.1.3 LANDELIJKE TRENDS EN ONTWIKKELINGEN

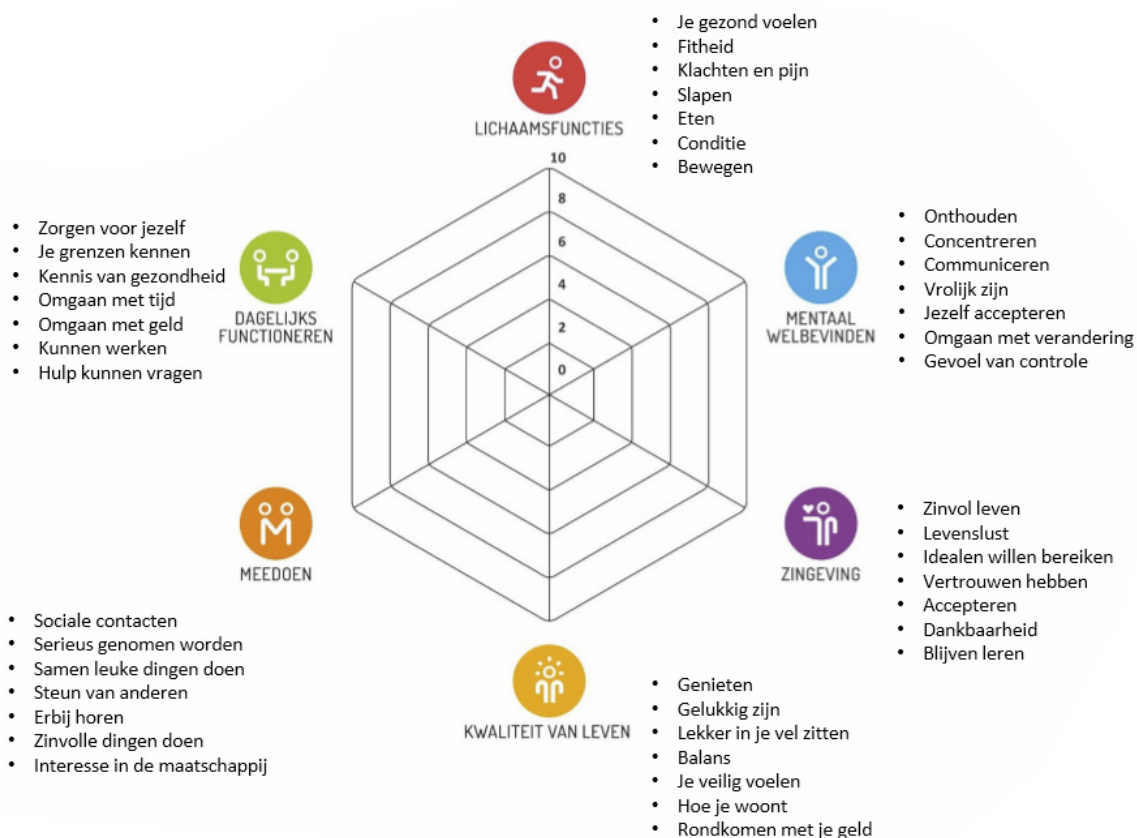
In de Landelijke nota gezondheidsbeleid 2016-2019 van 4 december 2015, wordt geconstateerd dat het de goede kant uitgaat met de gezondheid in Nederland. Gezondheid wordt steeds vaker breed en positief opgevat, zodat de focus minder ligt op de afwezigheid van ziekte en aandoeningen en meer op de mogelijkheden die die mensen hebben om met ziekten, beperkingen en tegenslagen om te gaan.

Een aantal trends in leefstijl is niet langer negatief. Het aantal volwassen rokers daalt en bij overgewicht lijkt een einde te komen aan een jarenlange ongunstige ontwikkeling. Jongeren zijn minder gaan roken en drinken, maar het aantal jongeren dat extreem veel drinkt blijft nog wel hoog. Roken is nog steeds de belangrijkste oorzaak van ziekte en sterfte, gevolgd door overgewicht en weinig bewegen. Ook is er nog winst te behalen bij het omlaag brengen van diabetes en depressie en het terugbrengen of stabiliseren van verschillen in levensverwachting tussen hoog- en laagopgeleide mensen.

De landelijke overheid heeft de laatste jaren sterk ingezet op integrale gezondheidsbevordering met het Nationaal Programma Preventie. Dit programma wil haar doelen bereiken door:

- Wet- en regelgeving: bijvoorbeeld het rookverbod in de horeca en de leeftijdsgrens van 18 jaar voor het verkopen van alcohol en tabak;
- Programma's die het gezondheidsbeleid stimuleren: bijvoorbeeld de Gezonde School, Sport en Bewegen in de buurt, Jongeren op Gezond Gewicht;
- Maatschappelijke beweging op gang te brengen: hierbij is de samenwerking gezocht met verschillende partijen waaronder maatschappelijke partners, andere gemeenten en het bedrijfsleven;
- Meer preventie in de zorg, werk, scholen en de wijk.

PIJLERS VOOR POSITIEVE GEZONDHEID

Figuur 1, <https://mijnpositievegezondheid.nl/>

3.1.4 REGIONALE ONTWIKKELINGEN

Het is wettelijk bepaald dat gemeenten binnen twee jaar na de publicatie van de landelijke nota gezondheidsbeleid een eigen gemeentelijke beleidsnota opstellen. Veel gemeenten binnen Hollands Midden hebben ervoor gekozen om geen aparte nota op te stellen, maar gezondheidsbeleid te integreren in het sociale en fysieke domein. Hollands Midden heeft daarom de Regionale Handreiking Gezondheidsbeleid Hollands Midden opgesteld. Dit is een overzicht van gezamenlijke uitgangspunten, regionale thema's, beleidsaanbevelingen en voorbeelden van kansrijke interventies.

3.1.5 UITGANGSPUNTEN

Het gezondheidsbeleid Hillegom sluit bij de uitwerking aan op de uitgangspunten die genoemd zijn in de Landelijke nota gezondheidsbeleid en de regionale handreiking van Hollands Midden.

Gezondheid breed en positief benaderen:

- Uitgaan van wat mensen wel kunnen: nadruk op hun veerkracht, eigen regie en zelfredzaamheid;
- Aansluiten bij wat mensen zelf belangrijk vinden als het om gezondheid gaat.

Voorkomen van problemen en bevorderen van gezond leven:

- Een gezonde start voor kinderen;
- Vroegtijdige signalering van problemen die een risico vormen voor de gezondheid: het in kaart brengen van gezondheidsrisico's en bijbehorende risicogroepen, het tijdig opsporen van individuen/groepen met een verhoogd risico en toeleiding tot interventies op individueel- en groepsniveau.

Inzetten op een integrale aanpak:

- Uitgaand van de zes pijlers van positieve gezondheid (*zie figuur 1*);
- Verbinding van gezondheid met andere (beleids)terreinen, zoals onderwijs, leefomgeving, maatschappelijke ondersteuning;
- Verbinding van interventies en activiteiten op verschillende leefgebieden (wijk, werk, school, zorg) voor verschillende doelgroepen door samenwerking met diverse partners.

Lokaal vindt er aansluiting plaats op de uitgangspunten die genoemd zijn in de Transformatieagenda Wmo 2017-2018.

Uitgaan van wat mensen kunnen:

- Inwoners beter in staat stellen zelf invulling te geven aan hun leefomgeving;
- Inwoners hierin beter ondersteunen en faciliteren.

Ondersteuning voor inwoners die het nodig hebben:

- Ondersteuning bieden aan inwoners die het niet volledig op eigen kracht redden en hulp kunnen vinden.

Zorgen dat mensen de weg naar hulp en ondersteuning weten te vinden:

- Streven naar integrale hulp en ondersteuning voor inwoners van gemeente Hillegom en de ketenpartners;
- Signalen eerder en beter opvangen.

Een agenda voor en door inwoners van gemeente Hillegom:

- Samen met inwoners en ketenpartners het beleid evalueren en verder invullen.

3.2 PARTICIPATIETRAJECT

3.2.1 POLITIEK

De startnota is besproken in de raadsvergadering van 14 september 2017. De raad heeft aangegeven akkoord te kunnen gaan met de startnota, als er van tevoren een evaluatie van de voorgaande beleidsnota 2012-2016 zou komen. Voor de evaluatie en het verkennen van de speerpunten van deze beleidsnota zijn er gesprekken gevoerd met een aantal vertegenwoordigers van organisaties uit het maatschappelijk middenveld. De evaluatie en de conclusies die hieruit kwamen, evenals de resultaten van de Gezondheidsmonitor volwassenen 2016 van de GGD Hollands Midden en de mogelijke speerpunten voor de beleidsnota 2018-2021, zijn besproken in de raadscommissie van 22 november 2017. Suggesties van de raadsleden zijn meegenomen in deze nota, zoals aansluiting op de omgevingsvisie en veiligheidsbeleid, betrekken van onderwijs, aandacht voor het thema voeding, ondersteuning aan mantelzorg en rookverbod bij sportvereniging. Ook wordt er nagedacht over het beïnvloeden van gedrag om inwoners te verleiden tot sport en bewegen.

3.2.2 MAATSCHAPPELIJK MIDDENVELD

De resultaten van de evaluatie en de gezondheidsmonitor zijn in twee participatiesessies voorgelegd aan afgevaardigden van het maatschappelijk middenveld. In de eerste sessie in oktober 2017 is aan een zeer divers gezelschap (onder andere CJG, ouderenorganisaties, (sport)verenigingen, jongerenwerk, Welzijnskompass, Wmo adviesraad) gevraagd of de speerpunten uit de evaluatie en gezondheidsmonitor herkend werden uit eigen ervaring of praktijk en welke toevoegingen zij hierop hebben. Vervolgens is er gediscussieerd over de mogelijkheden om problemen op te lossen en programma's en initiatieven met elkaar te verbinden. Uit deze sessie kwam een eerste aanzet voor speerpunten, een specifiek Hillegomse aanpak en 'out of the box' oplossingen en methodes. In de tweede sessie in november 2017 zijn aan de hand van de speerpunten verdere uitwerkingsrichtingen opgesteld.

3.2.3 INWONERS VAN HILLEGOM

Aan het burgerpanel van Hillegom is een vragenlijst voorgelegd. Er is gevraagd naar gebruik van programma's, interventies en faciliteiten die aangeboden worden door het maatschappelijk middenveld. Ook is er gevraagd naar speerpunten voor het komende beleid en acties die mensen zelf nemen om gezond te blijven. In totaal hebben 283 leden de vragenlijst ingevuld (bijlage 1). Hieruit blijkt onder andere dat inwoners goed op de hoogte zijn van de mogelijkheden die de gemeente biedt en dat zij het een taak vinden van de gemeente om mensen te stimuleren om gezond te leven. Daarnaast zijn inwoners van Hillegom via diverse media uitgenodigd om deel te nemen aan de participatieavond gezondheidsbeleid in november 2017.

De resultaten die uit de participatiebijeenkomsten en de enquête kwamen, zijn meegenomen in de speerpunten en het zicht op uitwerking.

3.2.4 EVALUATIE

Op 22 november 2017 is de evaluatie van het gezondheidsbeleid 2012-2016 en de stand van zaken 2017 in de raadscommissie besproken. Hieruit kunnen de volgende conclusies worden getrokken:

- De ontwikkelingen op de speerpunten die beschreven zijn in het gezondheidsbeleid 2013-2016, zijn niet gemonitord per afzonderlijke doelgroep. Conclusies over ontwikkelingen per doelgroep ontbreken daarom;
- Over het algemeen is de gezondheidssituatie van volwassenen in Hillegom in 2016 verbeterd ten opzichte van 2012. Een vergelijking van Hillegom met Hollands Midden valt over het algemeen gunstig uit voor Hillegom;
- Er zal aandacht moeten blijven voor de relatie leefomgeving – gezondheid;
- Uit de metingen van de GGD HM komen met name de volgende aandachtsgebieden naar voren:
  - Roken;

- Overgewicht;
  - Alcoholgebruik;
  - Ouderen die belemmerd worden door langdurige aandoeningen/behoefte hebben aan meer hulp;
  - Toename (overbelaste) mantelzorgers.
- Hoewel inwoners van gemeente Hillegom minder sporten dan de inwoners van Hollands Midden, bewegen Hillegommers gemiddeld voldoende. De neergaande tendens bij de volwassenen behoeft wel aandacht. Aandacht voor (voorkomen van) overgewicht blijft gewenst;
  - Bovenstaande aandachtspunten worden bevestigd door ervaringen van organisaties in het sport/zorg/welzijnsveld:
    - Het (blijvend) motiveren van mensen tot gezond gedrag is een (complex) aandachtspunt;
    - Het langer thuis blijven wonen van ouderen met (complexe) problematiek vraagt specifieke aandacht.
  - Voor kinderen en jongeren zijn overgewicht, roken, alcohol- en drugsgebruik eveneens aandachtspunten. De jongerenpeiling van de GGD HM, die uitgevoerd wordt in 2018, moet daar meer inzicht in geven. Inzet op weerbaarheidstrainingen, voorlichting en het betrekken van ouders hierbij wordt aanbevolen;
  - Er wordt in steeds meer programma's en interventies door verschillende partijen samengewerkt. Dit bevordert een eenduidigheid in het volksgezondheidsbeleid en biedt mogelijkheden voor een gemeenschappelijke, specifiek Hillegomse, aanpak voor speerpunten.

4. Visie en ambitie

In de visie op gezondheid staan integraliteit, eigen (veer)kracht, samenwerken van organisaties in het sociaal maatschappelijk gezondheidsveld en het verbinden van initiatieven centraal.

Het is belangrijk om vast te stellen dat het uitgaan van eigen kracht en zelfredzaamheid niet betekent dat mensen 'het zelf moeten uitzoeken'. Integendeel; inwoners van Hillegom die dat nodig hebben, worden ondersteund. Het is inmiddels duidelijk dat mensen met een lage sociaal-economische status (lagere opleiding, lagere inkomens) gemiddeld 7 jaar korter en zelfs 19 jaar in minder goed ervaren gezondheid leven, dan mensen met een hogere opleiding en hoger inkomen. In deze nota is het verkleinen van gezondheidsachterstanden in Hillegom een belangrijk speerpunt.

De ambitie is: inwoners van Hillegom positief gezond! Dit wordt bereikt door gezondheid breed 'aan te vliegen'; gebaseerd op de 6 pijlers van het model positieve gezondheid. Daarnaast wordt blijvend ingezet op het terugdringen van het roken en overgewicht en het bevorderen van bewegen, omdat dit een positieve invloed op het voorkomen van ziekte en sterfte heeft. Ook het omlaag brengen van diabetes en depressie blijft een aandachtspunt. De focus gaat echter meer liggen op de leefstijl van inwoners, met daarin nadrukkelijk aandacht voor de (veer) kracht van de individuele bewoner en zijn sociale- en leefomgeving.

4.1 VERBINDEN

"Denk bij gezondheid aan alle beleidsterreinen en op alle beleidsterreinen aan gezondheid". Dit is een citaat Barend Middelkoop, hoogleraar Public Health LUMC en sluit naadloos aan op de visie en ambitie van gemeente Hillegom.

Gezondheidsproblemen vragen niet alleen oplossingen uit de gezondheidssector. Sectoren als ruimtelijke ordening, veiligheid, milieu, sociale zaken, onderwijs en sport en cultuur dragen bij aan gezondheidsbevordering. Daarnaast draagt een goede gezondheid bij aan een (succesvollere) deelname aan de maatschappij. Het gezondheidsbeleid richt zich daarom op een samenhangende aanpak met inzet vanuit verschillende sectoren. Dit sluit naadloos aan op de 6 pijlers van de positieve gezondheid.

Hoewel er voor Hillegom een algemeen beeld geschetst kan worden met betrekking tot gezondheid en aandachtspunten (zie ook de evaluatie), is het van belang oog te houden voor verscheidenheid op wijkniveau. In wijken waar bijvoorbeeld veel ouderen wonen, kunnen andere vraagstukken spelen dan in wijken met veel kinderen en jongeren. Voor het thema 'bevorderen van natuurlijke beweging' zal in het centrum een andere oplossing nodig zijn dan in Oosteinde.

Met deze integrale visie op gezondheid en zoveel mogelijk wijkgerichte aanpak wordt aangesloten op de uitgangspunten van de omgevingsvisie Hillegom 2030. De Milieu Effect Rapportage die in het kader van de omgevingsvisie uitgevoerd is, geeft ook input voor initiatieven op gezondheidsgebied (denk aan verminderen van fijnstof, geluidsoverlast, schadelijke effecten van bloembollenteelt). De uitwerking van het gezondheidsbeleid is onderdeel van de verdere uitwerking van de omgevingsvisie.

Vanzelfsprekend is er ook een verbinding van het gezondheidsbeleid met diverse andere terreinen binnen het sociaal domein. In de participatiesessies kwam als vanzelf de verbinding van gezondheid met armoede, sport- en bewegen, jeugd/onderwijs en Wmo naar voren. Praktische voorbeelden hiervan worden bij de uitwerking van de speerpunten benoemd.

De wens en de bereidheid om op beleids- en uitvoeringsniveau met elkaar samen te werken is er. In de sport- en beweegnota heeft de verbinding met het sociaal domein al een plaats gekregen. In het armoedebeleid is er aandacht voor de relatie tussen armoede en gezondheid. Bij het opstellen van de uitvoeringsnota zullen initiatieven met diverse beleidsterreinen afgestemd worden. Ook hierbij wordt uitgegaan van verbinding en versterking.

4.2 PREVENTIE

Het gezondheidsbeleid zal zich ook in 2018-2021 richten op preventie. Het blijft nodig om in te zetten op roken, alcohol, overgewicht en eenzaamheid en depressies: thema's die ook in Hillegom in de top 4 van gezondheidsproblemen staan.¹ Vanzelfsprekend is de GGD Hollands Midden hierbij partner. Er wordt echter ook meer de samenwerking met sport- en vrijwilligersclubs, scholen, ondernemers, winkels en maatschappelijk middenveld gezocht. Ook voor preventie wordt gekozen voor een integrale benadering.

4.3 LEEFSTIJL

Over het algemeen gaan mensen pas over hun gezondheid nadenken of ondernemen ze actie als ze gezondheidsklachten krijgen. Preventie (het nemen van maatregelen om gezondheidsproblemen te voorkomen of vroegtijdig te stoppen om ongewenste gevolgen te voorkomen) blijft nodig.

De focus wordt verschoven naar de fase ervoor, proactie: het wegnemen van structurele oorzaken van gezondheidsproblemen. Deze focus draagt ook weer integraliteit in zich; in het verbinden van velden en verantwoordelijken. Het kan gaan over het inrichten van de buitenruimte, het hebben van een sociaal netwerk, gezonde voeding (zowel thuis, op werk, school en in de sportkantine) en het hebben van stress. De individuele burger kan hier verantwoordelijkheid in nemen en eigen keuzes en doelen bepalen. De gemeente is er om zoveel mogelijk (inwonersinitiatieven) te stimuleren, te faciliteren, te coördineren en (waar nodig) te financieren.

Door in te zetten op proactie en leefstijl valt een grote gezondheidswinst te behalen. De uitdaging is om mensen ervan bewust te maken dat een gezonde levensstijl gezondheidsproblemen (zoals diabetes type II, overgewicht en hoge bloeddruk) kan voorkomen.

---

¹ Zie Evaluatie gezondheidsbeleid Hillegom 2013-2016 en Kerncijfers volwassenen en oudere GGD HM 2016

5. Doelstelling en speerpunten

De hoofddoelstelling is: Het bevorderen van de gezondheid van inwoners van Hillegom aan de hand van de zes pijlers voor positieve gezondheid. Beleid en uitvoering zullen zich daarbij richten op een aantal meetbare speerpunten (subdoelstellingen).

In tegenstelling tot de vorige beleidsnota 2012-2016 is er in deze nota gekozen voor een thematische benadering. De specificatie naar doelgroepen is losgelaten, omdat:

- Uit de evaluatie van het vorige beleid bleek dat het lastig was effecten van maatregelen per doelgroep te monitoren;
- Uit de participatiesessies bleek dat de thema's over het algemeen gelden voor zowel jong als oud, autochtoon/allochtoon. Uit de sessies bleek dat men juist een voorstander is van een integrale benadering: jong/oud kunnen elkaar helpen/versterken. Daar waar nodig of gewenst worden er wel accenten in benadering beschreven;
- De kans op integraal maatwerk het grootst is bij een wijkgerichte aanpak en zo de kans op het aanpakken van gezondheidsachterstanden het meest succesvol kan zijn.

Door wijkgericht te werken, wordt er gestreefd naar een duurzame inclusieve samenleving, waarin iedereen op een gelijkwaardige manier deelneemt aan de maatschappij. De gemeente zet zich in dit zo goed mogelijk te faciliteren. Vanzelfsprekend wordt er als de situatie daarom vraagt, extra aandacht aan één of meer specifieke doelgroepen besteed. Op deze manier wordt er maatwerk geleverd. Er kunnen bijvoorbeeld op gemeentelijk of bovengemeentelijk niveau programma's worden opgesteld voor bepaalde doelgroepen, zoals jongeren met overgewicht of eenzame ouderen. Uit recente cijfers van GGD Hollands Midden blijkt bijvoorbeeld dat ouderen in de wijken Oosteinde en Meer en Dorp zichzelf laag scoren op meedoen en kwaliteit van leven. Deze programma's kunnen vervolgens dan ook op wijkniveau worden uitgevoerd.

Hoewel dit nog een verkenning is, worden bij de onderstaande speerpunten mogelijke interventies benoemd, zodat de richting van de uitvoeringsnota wordt weergegeven en neergezet kan worden als een dynamisch programma. Uit de resultaten van de gezondheidspeilingen door GGD Hollands Midden zal blijken in hoeverre de interventies effect hebben op het bevorderen van de gezondheid van de inwoners van Hillegom.

5.1 VERMINDEREN VAN GEZONDHEIDSACHTERSTANDEN

Door een wijkgerichte, integrale aanpak kan maatwerk worden geboden bij het verminderen van gezondheidsachterstanden. Samenwerking van diverse organisaties die weten wat er in de wijk speelt en welke aanpak kans van slagen heeft is daarbij cruciaal. Door te werken met een klankbordgroep, (vrijwilligers)organisaties in de wijk én met inwoners zelf kunnen signalen omgezet worden tot maatwerkprogramma's.

Daarnaast stimuleert de gemeente gezondheidsbevorderende initiatieven voor mensen met lage inkomens. Dit kunnen algemene zaken zijn zoals de buitenruimte meer geschikt maken voor buiten bewegen, maar ook het subsidiëren van sport- en beweegprogramma's voor mensen met lage inkomens. Voor kinderen is er bijvoorbeeld het jeugdsportfonds en jeugdcultuurfonds. Gesprekken zijn gaande met de zorgverzekeraars en GGD HM om meer samenwerkingsmogelijkheden op preventief gezondheidsgebied te verkennen.

5.2 ROKEN

Roken is verslavend en is zeer slecht voor de gezondheid. Het is de hoofdoorzaak van COPD en van longkanker. Vanuit de rijksoverheid wordt al jaren sterk ingezet op het ontmoedigen van roken (denk aan verhogen accijns, nare plaatjes op sigarettenpakjes, verbod op reclame en verbod op roken in publieke gelegenheden) en zijn er tal van landelijke initiatieven die mensen proberen te bewegen te stoppen met roken.

GGD Hollands Midden biedt op gemeentelijk niveau cursussen stoppen met roken aan. Ook wordt er (op scholen) veel aan voorlichting gedaan. Veel schoolpleinen zijn inmiddels rookvrij.

Dit alles heeft effect; het aantal rokers daalt gestaag. Toch blijft het voor de komende vier jaar een speerpunt, vanwege de schadelijke gevolgen én omdat er nog steeds gerookt wordt in het bijzijn van kinderen rond de sportverenigingen. In het kader van 'goed voorbeeld doet goed volgen' is het dus nodig om aandacht te blijven besteden hieraan.

Voor kinderen en jongeren geldt dat er ingezet blijft worden op voorlichtingsprogramma's, maar dat ook weerbaarheidstrainingen (weerstand bieden aan groepsdruk) hierbij belangrijk zijn. De gemeente zal deze trainingen inkopen bij de GGD Hollands Midden.

De gemeente zal scholen, (sport)verenigingen en andere maatschappelijke organisaties stimuleren zoveel mogelijk te doen aan het rookvrij maken van de scholen en de sportvelden.

Daarnaast zal gemeente Hillegom initiatieven van inwoners en verenigingen stimuleren die bijdragen aan een rookvrije generatie. De website <https://rookvrijegeneratie.nl/> kan hierbij als basis of inspiratie dienen.

5.3 ALCOHOL EN DRUGS

Bij veel van de preventieve maatregelen om alcohol- en middelengebruik door jongeren (tot 18 jaar) tegen te gaan, wordt gebruik gemaakt van programma's door de GGD in samenwerking met scholen. In de komende beleidsperiode zal meer ingezet worden op het betrekken van ouders bij het voorlichten van kinderen over alcohol. Aan de ene kant zien ouders soms de ernst niet in van het alcoholgebruik van hun kinderen, aan de andere kant is het 'slecht voorbeeld doet slecht volgen'. Ook hier kunnen weerbaarheidstrainingen ingezet worden.

In de Drank- en Horecawet (DHW) is met de wijziging in 2013 bepaald dat elke gemeente moet beschikken over een Preventie- en Handhavingsplan Alcohol en dat dit plan op den duur opgenomen moet worden in het lokale gezondheidsbeleid. In 2015 is het eerste Preventie- en Handhavingsplan Alcohol Hillegom vastgesteld. De doelstelling van dit plan is om schadelijk alcoholgebruik door jongeren terug te dringen. In deze beleidsnota worden beide nota's voor de eerste keer samengevoegd.

Jongeren zijn een belangrijke doelgroep, omdat de Drank- en Horecawet (DHW) gericht is op de bescherming van jongeren tussen 12 en 18 jaar tegen de schadelijke effecten van alcohol. De inhoudelijke boodschap is niet alleen gericht op de regelgeving, maar met name op de gevolgen van alcoholgebruik op de gezondheid van jongeren. Door middel van communicatie en educatie worden jongeren bewust gemaakt van de negatieve effecten van alcohol. De NIX-boodschap 'niet drinken en roken tot je 18er moet de norm worden. Jongeren moeten zich bewust worden van hun eigen verantwoordelijkheid en de mogelijke gevolgen van hun gedrag. Een dergelijke gedragsverandering wordt niet bereikt door alleen maar handhavend op te treden. Voor een belangrijk deel is de samenwerking tussen de gezondheidszorg en de handhaving van de DHW een must. Als het gaat om preventie is communicatie en het hierdoor bereiken van jongeren van groot belang. Er wordt gekeken hoe deze jongeren het beste bereikt kunnen worden en in hoeverre er ingespeeld kan worden op hun eigen wijze van communiceren met elkaar. Dit betekent dat zoveel mogelijk wordt ingezet op het gebruik van sociale media. Ook het jongerenwerk is hierbij van groot belang. Zij zijn vaak de schakel om met de jongeren in contact te komen.

Naast de preventie is het helaas nog steeds nodig om handhavend op te treden in geval van overtredingen. Jongeren die alcohol bij zich hebben in de openbare ruimte zijn op grond van artikel 45 van de DHW in overtreding. De wet schrijft voor welke sanctiemaatregelen worden toegepast; een proces-verbaal of een boete. Het staat gemeenten echter vrij om jongeren bij een eerste overtreding door te sturen naar HALT. Een HALT-afdoening is gericht op bewustwording c.q. gedragsverandering. HALT betreft ook ouders/verzorgers bij dit proces. Regionaal zijn afspraken gemaakt met HALT, zodat nu ook de DHW-inspecteurs mogen doorverwijzen naar HALT. De DHW-inspecteurs sturen jongeren uit Hillegom, die een DHW-overtreding hebben begaan, door naar HALT.

De inzet vanuit de handhaving vindt ook plaats door leeftijdscontroles uit te voeren. Deze controles worden veelal uitgevoerd door de DHW-inspecteurs zelf. Eén of twee keer per jaar worden deze controles uitgevoerd door middel van een Mystery Guestsonderzoek, gevolgd door nalavingscommunicatie. De controles worden verdeeld over de categorieën reguliere horeca, para- commerciële horeca (waaronder de sportkantines), supermarkten, slijterijen en evenementen. Daarnaast zijn er de controles op de vergunningen. Hierbij wordt gecontroleerd of de juiste personen (leidinggevend) op de vergunning staan vermeld en of de eigenaar en de inrichting voldoen aan de voorschriften en eisen die zijn gesteld in de DHW-verordening en de wet. Dit is van belang omdat leidinggevend een training hebben gevolgd over onder andere de noodzaak van het niet schenken en verkopen aan jongeren onder de 18 jaar. Zij zijn degenen die verantwoordelijk zijn voor de naleving van de DHW-regels binnen de inrichting.

Voor de groep jongvolwassenen ligt er een taak bij de jongerenorganisaties, scholen, GGD, Brijder preventie, jeugdhulp, GGZ en politie. Hiervoor is een speciaal actieplan ontwikkeld.² Uit de kerncijfers van de GGD HM 2016 blijkt dat volwassenen (en vooral ouderen) relatief veel alcohol drinken. Signalen over overmatig alcoholgebruik en/of misbruik moeten eenduidig opgepakt worden. Welzijnsorganisaties, verenigingen en huisartsen hebben hierin een rol. Daarnaast zal er ingezet gaan worden op andere pijlers (participatie, zingeving, bewegen) waardoor er mogelijk een vermindering van alcoholgebruik te verwezenlijken is.

5.4 BEWEGEN

Het bewegen zal gestimuleerd worden. Volgens de nieuwe beweegerichtlijnen 2017 van de Gezondheidsraad zouden volwassenen wekelijks ten minste twee en een half uur matig intensief moeten bewegen en kinderen dagelijks minstens een uur. Ook worden voor beide groepen spier- en botversterkende activiteiten aanbevolen. Dit alles verlaagt het risico op chronische ziekten als diabetes en hart- en vaatziekten, depressieve symptomen en, bij ouderen, botbreuken.

In de sport- en beweegnota staan de doelstellingen met betrekking tot sport en bewegen beschreven en zijn de verbinding van sport en bewegen met het sociale domein gelegd.

Voor (demente) ouderen is het van belang om in beweging te blijven, voor hun fysieke én mentale gesteldheid, zeker nu mensen langer thuis blijven wonen en het aantal mantelzorgers in de toekomst zal afnemen. Welzijns-, ouderen, en thuiszorgorganisaties zijn de partners om op te trekken in het aanbieden van programma's. Te denken valt aan cursussen valpreventie, taken blijven doen in het huishouden en mensen coachen actief te blijven. Hiervoor zijn al interventies ontwikkeld en in veel gemeenten in de praktijk getoetst. Samenwerking tussen sportverenigingen en maatschappelijke organisaties en initiatieven die ervoor zorgen dat mensen via beweging langer participeren in de maatschappij worden gestimuleerd. Door initiatieven als wandelvoetbal, gezond & fit bij de turnclub kunnen ook ouderen en dementerenden blijven sporten en behouden zij een sociaal netwerk.

Het kosteloze beweegprogramma "Lekker in je Lijf" voor mensen met overgewicht met een collectieve zorgverzekering voor minima bij Zorg en Zekerheid (de zogenaamde gemeentepolis) kan meer worden gepromoot vanuit de gemeente, ISD Bollenstreek en ketenpartners.

Kinderen worden onder andere door de inzet van de buurtcoach gestimuleerd om in aanraking te komen met zoveel mogelijk sporten, via een aanbod van de sportweek en sportclinics. Sporten in clubverband biedt kinderen ook sociale contacten. Daarnaast wordt het natuurlijk bewegen steeds belangrijker. De gemeente zet zich in om de openbare ruimte zo aantrekkelijk en veilig mogelijk maken om in te bewegen: buiten spelen, wandelen, fietsen, maar ook freerunning of een fitnessplein.

Scholen kunnen ouders en kinderen stimuleren om lopend of op de fiets naar school te gaan; de gemeente faciliteert een veilige omgeving.

---

² Actieplan overlast alcohol en drugs

5.5 VERDERE UITWERKING VAN “POSITIEVE GEZONDHEID”

Zoals uit alle voorgaande speerpunten blijkt, is dat (de aanpak van) gezondheidsbevordering integraliteit behoeft. Zes pijlers bepalen de ervaren gezondheid. Het gaat daarbij om lichaamsfuncties, mentaal welbevinden, zingeving, kwaliteit van leven, meedoen en dagelijks functioneren. (Ervaren) gezondheidsbevordering kan verkregen worden door een verbetering van één van de pijlers. Verschillende terreinen zijn met elkaar verweven: iemand die samen met anderen beweegt zorgt voor een sociaal netwerk, (vrijwilligers)werk geeft zingeving en bevordert participatie.

Het besef dat alle terreinen/pijlers met elkaar verbonden zijn, geeft kansen voor organisaties in het maatschappelijk middenveld om mensen naar elkaar te verwijzen, elkaars aanbod te versterken en in gezamenlijkheid een eenduidig gezondheidsbeleid aan te bieden. Daarnaast biedt het model inzicht voor het individu: hoe ervaar ik mijn gezondheid, waar kan ik zelf voor verbeteringen zorgdragen en waar heb ik hulp bij nodig?

De komende jaren zal dit model ingezet worden om het gezondheidsbeleid richting te geven en om zoveel mogelijk de integraliteit te waarborgen. Hierop kunnen jaarlijkse thema's worden ingericht, zoals het stimuleren van een gezonde leefstijl en bevorderen van sociale contacten.

5.5.1 LEEFSTIJL

Leefstijl heeft een grote invloed op de mate van gezondheid. Bewegen komt hierboven al terug in één van de speerpunten, maar een gezonde leefstijl gaat nog verder. De komende vier jaar kan een programma worden ingericht met het maatschappelijk middenveld, (sport)verenigingen, ondernemers, et cetera om de inwoners van Hillegom te motiveren, verleiden en te bewegen tot een gezondere leefstijl. Dat kan door bijvoorbeeld jaarlijks in te zetten op verschillende aspecten zoals voeding, sociale contacten, bewegen en ontspannen. Zo geeft Living Life Lab tools en inzichten om met kleine aanpassingen in de dagelijkse routine en leefstijl de gezondheid op een positieve manier te beïnvloeden. Zij onderscheiden vijf elementen in leefstijl die positieve effecten kunnen hebben op de gezondheid. Door dit simpel en toepasbaar te maken, vergroot dit de kans dat het daadwerkelijk wordt ingezet. Deze vijf elementen worden de Key Health Elementen genoemd:

1. Eat healthy: natuurlijke producten bevatten meer bouwstenen. Meer groenten en fruit, minder vlees en veel water horen bij een gezonde leefstijl;
2. Move healthy: niet blijven zitten en manieren vinden om meer te bewegen in de dagelijkse routine. Naast sporten moet ook natuurlijke beweging worden bevorderd;
3. Stress healthy: op een gezonde manier omgaan met stress door een goede balans tussen stress en ontspanning te vinden. Meditatie en yoga hebben bijvoorbeeld bewezen effecten. Verder zijn voldoende slaap en de natuur in gaan belangrijk om de gezondheid te bevorderen;
4. Socialize healthy: sociaal isolement voorkomen;
5. Connect healthy: het vinden van kleine en concrete manieren van zingeving kan bijdragen aan negen extra jaren op de levensverwachting.

5.5.2 SOCIALE CONTACTEN

Het hebben van sociale contacten, een netwerk, is één van pijlers van positieve gezondheid en het vierde element van de Key Health Elementen. Het voorkomt dat mensen in een isolement raken of zich eenzaam voelen. Eenzaamheid komt voor bij zowel ouderen, volwassenen als kinderen. Sociale media heeft ook een aantal nadelen. Vooral kinderen kunnen zich, ondanks veel virtuele vrienden, eenzaam voelen. Ook (groeps)druk door sociale media is soms lastig te weerstaan. Daarnaast lijken kinderen het tegenwoordig lastig te vinden 'live' contact te maken met anderen. Een suggestie uit de participatiebijeenkomsten was om jongeren les te geven in 'goed chillen'; hoe ga je met elkaar om, hoe voer je gesprekken?

Mensen lijken niet snel toe te geven dat ze zich eenzaam voelen. Soms uit een gebrek aan sociale contacten zich in psychosomatische klachten. Een initiatief als "Welzijn op recept" laat goede resultaten zien. Huisartsen verwijzen mensen met niet medische klachten door naar een intaker van Welzijnskompass; daar wordt gekeken waar de persoon behoefte aan heeft en welke

oplossing te realiseren valt. Het bevorderen van actievere deelname aan de samenleving staat voorop. De gemeente stimuleert een uitbreiding van deze projecten. Er valt ook te denken aan maatjes/mentor initiatieven, waarbij ouderen en jongeren aan elkaar gekoppeld worden.

De gemeente wil inzetten op het bevorderen van elkaar ontmoeten en naar elkaar omkijken. In samenwerking met onder andere Welzijnskompas zet de gemeente zich in voor meer cohesie in de wijk. Speciale aandacht hierbij verdienen zelfstandig thuiswonende ouderen met complexe problematiek en mantelzorgers. Het is van belang om vanuit diverse beleidsterreinen (dreigende) overbelasting met risico op uitval tegen te gaan.

6. Hoe nu verder?

Om aan de slag te gaan met de speerpunten, worden de volgende acties uitgevoerd:

- Werken met een brede klankbordgroep;
- Nauw samenwerken met de GGD Hollands Midden en organisaties in het sociaal maatschappelijk zorgveld, met het oog op mogelijkheden voor interventies en activiteiten;
- De visie/het (gespreks)model 'positieve gezondheid' uitdragen en verspreiden bij het maatschappelijk middenveld en gemeentelijke beleidsafdelingen.

Er komt een uitvoeringsprogramma, waarbij een klankbordgroep een belangrijke rol zal krijgen bij de invulling van dit programma. Door het samenstellen van een klankbordgroep met diverse representanten van organisaties in het maatschappelijk middenveld en met inwoners van Hillegom, wordt de voeling met 'wat leeft, wat is nodig en wat werkt' gegarandeerd en kan er meer worden samengewerkt. Deze mensen hebben hun wortels en voelsprietten in de Hillegomse samenleving.

Door de klankbordgroep de verantwoordelijkheid te geven van signaleren en initiëren (de gemeente regisseert en faciliteert), kunnen verbindingen van werkwijzen en programma's ontstaan, ingezet en bijgestuurd worden waar nodig. Er ontstaat een optimale verbinding tussen beleid en uitvoering.

Taken en verantwoordelijkheden van de klankbordgroep zijn:

- Het verkennen van interventies en programma's op een aantal volksgezondheidsthema's (de speerpunten uit de nota volksgezondheid). De resultaten kunnen in een uitvoeringsnota uitgewerkt worden;
- Het signaleren van problematiek/vragen in de wijk;
- Aandragen van mogelijke oplossingen/interventies/programma's: verbinden van wat er al is, integrale aanpak;
- Monitoren/bijsturen van ingezette programma's, inspelen op 'wat nodig is';
- De visie/het (gespreks)model 'positieve gezondheid' uitdragen en verspreiden bij het maatschappelijk middenveld, zodat deze integrale werkwijze bevorderd wordt.

De klankbordgroep komt twee keer per jaar bij elkaar en geeft input voor een praktische uitwerking (in interventies en programma's) van de speerpunten. Deelnemers zijn in ieder geval een huisarts, Welzijnskompas, Buurtsportcoach, Wmo adviesraad en GGD Hollands Midden. Daarnaast is het de bedoeling dat ook inwoners en afgevaardigden van scholen gaan deelnemen aan de klankbordgroep.

7. Financiën

Vooralsnog gaan we uit van het bestaande budget, omdat pas bij de uitvoeringsnota zicht komt op wat er financieel nodig is. Op dat moment kan voor specifieke programma's extra geld aangevraagd worden. Mogelijk kan er subsidie worden aangevraagd bij ZonMw³. Deze subsidieverstreker steunt gemeenten die werken aan een effectief preventief gezondheidsbeleid. Hierbij kan gedacht worden aan het inzetten van een methode voor valpreventie of het helpen van jongeren bij het volhouden van een gezonde leefstijl. Een samenwerking met één of meerdere gemeenten is daarbij vereist. Daarnaast kan een deel van de mogelijke initiatieven en programma's gefinancierd worden uit het budget van Sport en bewegen en andere beleidsterreinen.

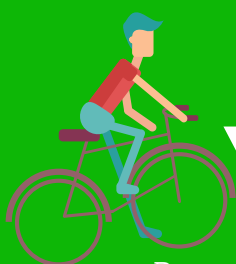
3 <https://vng.nl/onderwerpenindex/openbare-gezondheid/gezondheidsbeleid/nieuws/gemeenten-kunnen-subsidie-voor-hun-gezondheidsbeleid-krijgen>

8. Bijlage 1 Infographic

GEZONDHEIDS BELEID

wat vindt u belangrijk?

De gemeente werkt aan een nieuw gezondheidsbeleid en heeft u gevraagd mee te denken. In totaal hebben 283 leden deze vragenlijst ingevuld. Hieronder volgende de belangrijkste resultaten.

Gezondheidsactiviteiten

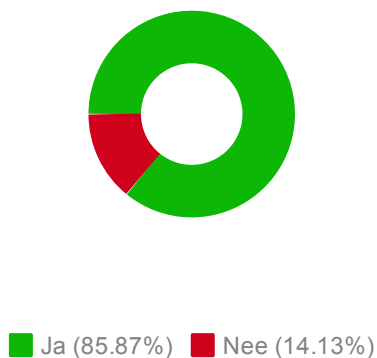
Hieronder ziet u een aantal activiteiten.

Sportweek, Waterspeeldag, Sportclinics, Stoppen met roken programma (GGD), Veilige en toegankelijke wandel- en fietspaden in en rond Hillegom, Sporten op straat, Buurtcafé, Voorlichtingsprogramma's aan jongeren over alcohol en drugs, Buurttafel, Gezonde school, Bewegcursussen voor ouderen, Activiteiten georganiseerd door de buurtcoach, Lekker in je lijf, Hillegym gezond, Welzijn op recept

Kent u deze activiteiten?

Bekendheid van Buurtsportcoach, Intergemeentelijke sociale dienst, Sportvereniging, Welzijnskompas, Huisarts, GGD, Scholen, Sociaal loket/sociaal team (gemeente), CJG, Jongerenorganisatie

Sportverenigingen worden 1 x per week bezocht

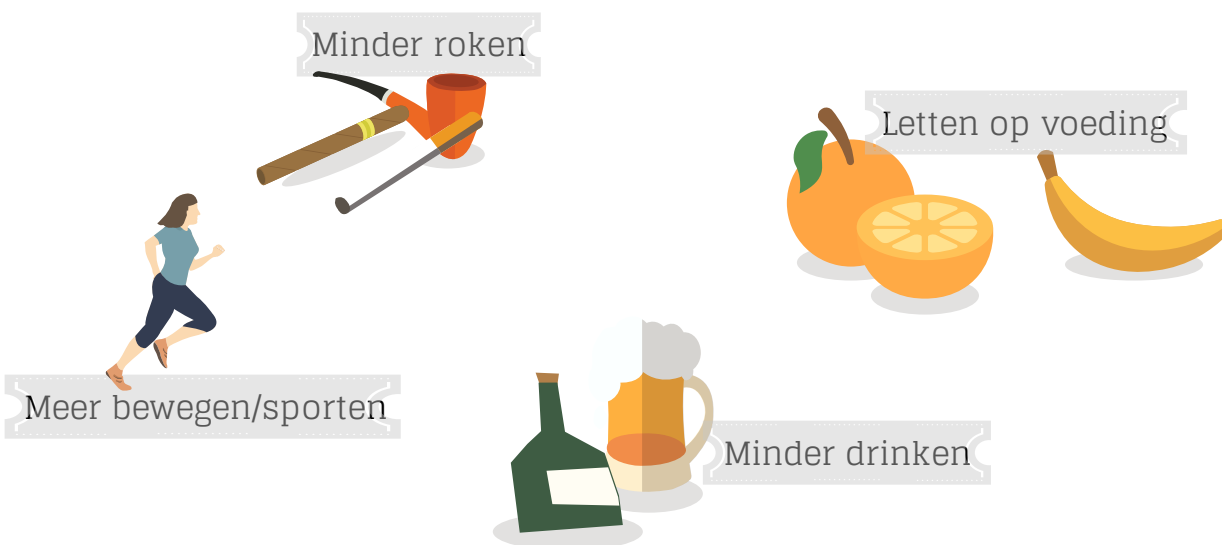
Bezoek aan de huisarts varieert van 1 x per half jaar tot 1 x per jaar.

18 Deelnemers aan de vragenlijst geven aan nooit een huisarts te bezoeken

Wat doet u bewust voor uw gezondheid?

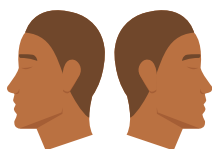
Onderwerpen die u wilt terugzien in het gezondheidsbeleid.

Zorg voor mensen met geheugenverlies

Gezonde leefomgeving

Voorkomen van eenzaamheid

In totaal 90% van de panelleden vindt dat de gemeente een rol heeft in deze onderwerpen door

Motiveren/stimuleren van mensen om gezond te leven
Subsidie aan organisaties die gezondheids- en beweegprogramma's aanbieden
Zorgen voor samenwerking tussen sport-/welzijn-/zorgorganisaties

Gemeente
Hillegom

